

Nemzeti örökség védelme krízis idején. Ikonrestaurálás tábor, Ohába, 2010

Olimpia Coman-Sipeanu

Az Ósinka községköponthoz tartozó Ohába falu Brassó megyében, a Fogaras hegység lábánál elterülő csodaszép tájban fekszik, 100 km-re Nagyszebenről, 50 km-re Brassótól. A Nagyszeben–Brassó nemzeti autópályáról a Zarnest felé vezető úton közelíthető meg.

Ohába, kb. 200 lelket számláló ortodox egyháza egy 17. századi, valamint egy, a múlt század harmadik évtizedében épült templommal rendelkezik. 2007-től, amióta a papi szolgálatot Lucian Tilvar látja el, számos változás történt a kis parókián. Nagy felújítási munkák folytak és sikerült az újabb templom megjelenését, melynek festetlen falait – sajnos nagyon rossz állapotban lévő – üvegikonok díszítették teljesen megváltoztatni. Tervezi továbbá a régebbi templom restaurálását is, melynek falai még őrzik az 1801–1811 között készült festményeket.¹ A dokumentáció összeállításával már meg is kezdte ezt a figyelemreméltó vállalkozást. Egy másik projektje a közelben felépíteni egy kis múzeumot, ami helyet adna a templomból származó negyven üvegikonnak, valamint Ohába falu életét, szellemi és tárgyi örökségét bemutató fényképeknek és egyéb tárgyakkal. Mindezek közül a legfontosabb a nagyon rossz állapotban lévő üvegikonok konzerválása. A parókus úr tisztában volt azzal, hogy szakszerű beavatkozás hiányában ez az értékes gyűjtemény teljesen megsemmisülhet, ezért korábbi, konzerválást restaurálást oktató tanáraihoz fordult tanácsért és segítségért.²

Így, együtt – a rossz gazdasági körülményeket is figyelembe véve – kidolgoztuk a negyven nagyon károsodott üvegikon restaurálásának stratégiáját. Az egyetlen és lehető legegyszerűbb, valamint olcsó megoldásnak egy restaurátor tábor megszervezése tűnt. Az ilyen helyszíni projekthez három fontos dolog szükséges: 1.) diákok hívása, 2.) koordinátorok bevonása, 3.) szponzorok keresése. Kérésünkre a nagyszebeni „Lucian Blaga” Egyetemről³ nagyon gyorsan pozitív választ kaptunk. Engedélyezték, hogy a diákok a nyári konzerválás-restaurálás gyakorlatukat ebben a táborban töltsék, és a szükséges anyagokat is biztosították számunkra. A következő lépés az ASTRA Múzeum-beli restaurátor kollégák felkérése volt, akik azonnal csatlakoztak a programhoz. Mindeköz-

1. kép. Az első üvegikon restaurálás táborban résztvevő tanárok és diákok. Ohába, Brassó megye, 2010. augusztus.

2. kép. A gyűjtemény állapotának felmérése.

3. kép. Az ikonok tanulmányozása.

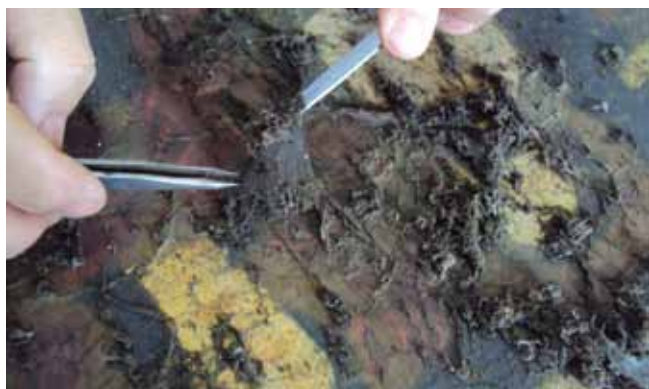
¹ A legrégebbi források a templomról és az itt ígét hirdető papokról a 17. század végéről valók. Valeriu 1996. p. 47.

² Lucian Tilvar Teológia szakon, Teológia-konzerválás specializáción végzett Nagyszebenben.

³ Az intézmény, melynek társult tanárai vagyunk.

ben Tilvar parókus úr két helyi cégtől támogatást szerzett 16 fő étkeztetésére, valamint meggyőzte a falubelieket, hogy biztosítsanak ingyen szállást számunkra.

A projekt 2010. augusztus 16. és 30. között, az ohábai parókia – ami biztosította az ikonokat – a „Lucian

4. kép. Felületi és erősebben kötődő szennyeződések. Biológiai mintavétel.

Blaga” Egyetem hallgatói, valamint néhány szakember és magánszemély közreműködésével valósult meg. A hallgatók munkáját *Dr. Olimpia Coman-Sipeanu*, *Dr. Geanina Ionescu*, és *Dr. Mirela Bucur* az ASTRA Múzeum szakemberei, valamint *Marius Coman-Sipeanu*, magán-restaurátor koordinálták, valamint biztosították a szükséges felszereléseket és eszközöket. A természettudományos vizsgálatokat *dr. Guttmann Márta* és *dr. Livia Bucsa* a „Lucian Blaga” Egyetem Konzerválás-Restaurálás szakirány vezetője végezték. A gyakorlati munkát *Florin Ionescu*, a bukaresti Nemzeti Színház- és Filmművészeti Egyetem tanára filmen örökítette meg.

A hallgatók, restaurátorok és kutatók (1. kép) két hétig keményen dolgoztak az ohábai kultúrház előadótermében, ami igazi restaurátor műteremmé alakult át erre az időszakra. Az ott végzett munka nem különbözött a múzeumi műtermekben folyótól, az egyszerű körülmények ellenére is eleget tettünk a tudományos helyreállítás és az ilyen jellegű beavatkozások speciális igényeinek.

Az első napokban áttekintettük a gyűjteményt, majd miután minden ikon állapotát felmértük, károsodásuk mértéke alapján kiválasztottuk azokat, melyeket úgy ítéltünk meg, hogy azonnali beavatkozásra szorulnak (2. kép). Az ikonokat átadtuk a diákoknak és minden „doktor” elkezdte tanulmányozni a „betegét”. Az első lépés az ikonográfiai és stílusbeli megfigyelés volt, ezt a technikai felmérés – a tárgy méreteinek felvétele, az alkotó elemek, az eredetileg alkalmazott anyagok és technikák meghatározása – követte (3. kép). Ez segítette az ikonok datálását, festőkhöz vagy ikonfestő központokhoz való kötését. Mindezen közben a koordinátorok órákat tartottak az üvegikonok restaurálásának témájában. A hallgatók a természettudományos kutatókkal együtt mintákat vettek az ikonokat felépítő anyagokból (pigment, kötőanyag, fa), valamint a fellelhető károsítókból (penész, rovar) (4. kép). A mintavételeket csak az ikonok keretből való kibontása után lehetett elvégezni.

A készítése technikai felmérést és anyagvizsgálatokat a károsodások, és azok okainak meghatározása követte. A közel két évszázad, az egyszerű technika, valamint a mostoha körülmények számos kárt okoztak az ikonokon: a festékrétegek felválását, vagy hiányát, a keretek és

5. kép. A Krisztus sírba tétele c. ikon restaurálás előtt. Az ohábai ortodox templom gyűjteménye.

6. kép. Az ikon hátoldala restaurálás előtt.

7. kép. Az ikon kibontás után.

8. kép. Az ikon hátsó fedőlemeze kibontás után.

9. kép. Szennyeződés eltávolítás és mintavétel.

10. kép. A festékréteg rögzítése.

a borítólemezek rendkívüli szennyezettségét, és esetenként üvegtöréseket. Mind a tizenegy ikonra, amelyek restaurálásra kerültek, jellemző volt, hogy a festett rétegeket vastag szennyeződés és rovarok anyagcsereterméke fedte, ami a bennük lévő anyagok hatására gyakran visszafordíthatatlan színváltozást okozott (4–8. kép).

11. kép. A festékréteg tisztítása tojássárgája emulzióval.

12. kép. Retusálás akvarell festékekkel.

13. kép. A borítólemez mechanikus megerősítése.

A károsodások meghatározták a szükséges beavatkozásokat – így a felületi szennyeződések mechanikus eltávolítását, a felvált és nagyon érzékeny festékrétegek rögzítését, a rájuk tapadó szennyeződések eltávolítását és a festett felületek hiányainak retusálását (9–13. kép). A törött vagy hiányos ikonok esetében mind a festett, mind az üveg részekkel foglalkoztunk. Különös figyelmet fordítottunk az ikonokat védő elemekre, úgymint a keretekre és az igen törékeny hátsó borító lemezekre, melyek szilárdítás és kiegészítés után megfelelő stabilitást nyertek, és újra be tudják tölteni eredeti funkciójukat. Az utolsó lépés az ikonok keretbe illesztése volt, melyet olyan módon – műszálas filcek behelyezésével – végeztünk, hogy elkerüljük a festékrétegeknek az üveg és a keret súrlódásából adódó sérüléseit (14–15. kép). A restaurálás minden lépését dokumentáltuk.

A munka befejeztével (16. kép) az ikonok bemutatásra kerültek a 2010. november 21-én nyílt kiállításon. A megnyitóval együtt ünnepelték az új templom felszentelését.

14. kép. A Krisztus sírba tétele c. ikon a keretbe való visszahelyezés után.

Az ikonok mellett képes tablókön mutatták be restaurálásuk folyamatát, ami a közönség számára jobb megérthetőséget biztosított.

Az ohábai restaurátor tábor befejeztével, 16 résztvevő – diákok és tanárok – kétheti kemény munkája után levonhatjuk a legfontosabb következtést: egy értékes ikongyűjtemény darabjainak restaurálásával a nemzeti kulturális örökség egy kis része került megmentésre. Ugyanakkor a diákok részt vettek egy intenzív gyakorlaton, amely lehetőséget biztosított számukra, hogy magas szakmai színvonalú restaurálási technikákat ismerjenek meg. A projekt értékes kísérlet volt az ohábai közösség, a falu kulturális értékeinek helyreállítására.

Úgy hisszük elértük célunkat, és megtapasztaltuk, hogy a diákok és tanárok közös erőfeszítése, egy csapatban való munkálkodása milyen fontos eredményekre vezethet. A munka végeztével minden résztvevő úgy nyilatkozott, hogy szívesen közreműködik egy jövőbeni hasonló táborban. Legfontosabbnak tartjuk, hogy újra bizonyítani tudtuk, a mély gazdasági válság idején, minimális pénzügyi erőfeszítéssel, de kemény munkával meg lehet menteni egyébként pusztulásra ítélt örökségünket.

Végül nem feledkezhetünk meg Tilvar úr megemlézéséről, aki vezetőnk volt a csodálatos Fogarasi hegységben tett túráink során, és aki egész idő alatt gondoskodott rólunk. Ugyanígy nem feledjük a falu lakóit, akik szállást és ízletes hagyományos ételleket biztosítottak számunkra ott tartózkodásunk idején. A projekt nem lett volna sikeres, ha nem élveztük volna azoknak a jószívű embereknek a támogatását, akik megértették munkánk fontosságát.⁴

Nem fejezhetjük be e sorokat anélkül, hogy elmondjuk, mit éreztünk minden nap, amit e helyen töltöttünk.

⁴ Köszönet Paul Istratnak, a Paulo Impex SRL menedzserének és Dorel Piticasnak, a SC Blachdom SRL menedzserének, akik ingyenes étkezést biztosítottak számunkra.

15. kép. Üvegikon rögzítése a keretben szintetikus filc lapokkal.

16. kép. A restaurált ikon.

Ohába falu, földje és lakosai Isten által áldottak, és mi büszkéek vagyunk arra, hogy valamit otthagyhattunk szívünkéből, lelkünkéből és a kezünk által; néhány restaurált üvegikont, egy nagyon kis részét nemzeti örökségünknek.

IRODALOM

Literat, Valeriu 1996: Biserici vechi românești din Țara Oltului, Editura Dacia, Cluj Napoca

Olimpia Coman-Sipeanu PhD

Restaurátor szakértő, docens

Lucian Blaga Egyetem, Nagyszeben

550309 Sibiu, str. Semaforului bl. 14, ap. 43

Tel.: +40-766-273-848

E-mail: comanart@yahoo.com

Web: olimpia.coman.sipeanu@gmail.com

Angolból fordította: Kovács Petronella.